WWF
Lintulahdenkatu 10
00500 HELSINKI

Puh: (09) 7740 100
Faksi: (09) 7740 2139
www.wwf.fi, www.panda.org

for a living planet®

Maa- ja metsätalousministeriö 14.1.2019

VIITE: Lausuntopyyntö ”Itämeren meritaimenen vesistökohtaisista elvytys- ja hoitosuunnitelmista” (MMM 1827/04.04.03.01/2018)
ASIA: WWF Suomen lausunto

WWF kiittää lausuntomahdollisuudesta ja toteaa asiasta seuraavaa:

Mereen vaeltava taimen on luokiteltu vuonna 2010 julkaistussa Punaisessa kirjassa äärimmäisen uhanalaiseksi. Taimenkantojen tilaa ovat heikentäneet niin vaellusesteet, vedenlaadun heikkeneminen kuin liian suuri kalastuspaine ja pyydyskuolleisuus. Viime vuosina taimenkantojen tilaa on pyritty parantamaan vaellusesteiden poistamisella tai kiertämisellä, lisääntymis- ja poikasalueiden kunnostuksilla sekä kalastuksen säätelyllä. Määrätietoisen työn ja toimenpiteiden avulla on paikoin saatu poikastiheyksiä kasvamaan. Kunnostuksista hyötyvät myös monet muut vesieliöt sekä vaeltamattomat, paikalliset lohikalat. Vaellusesteiden poistamisella on ekologisten vaikutusten lisäksi myös sosiaalisia vaikutuksia, kun koski palautetaan luonnontilaisen kaltaiseksi. Merivaelteisten taimenkantojen tilan parantamisessa keskeisessä roolissa on kalastuksen säätelyn ja elinympäristökunnostusten kokonaisvaltainen yhteensovittaminen ja luontaisen elinkierron edistäminen.

Yleisiä huomioita

Lausuntokierroksella oleva luonnos on päivätty 17.1.2017, ja siten lausuntokierroksen umpeutuessa se on kaksi vuotta vanha. Kansallisessa lohi- ja meritaimenstrategiassa on todettu, että ”*Laaditaan viimeistään vuoteen 2015 mennessä alkuperäisille meritaimenkannoille elvytyssuunnitelmat. Muiden meritaimenkantojen osalta tehdään hoitosuunnitelmat vuoteen 2018 mennessä”*.

On tärkeää, että uudet hoitosuunnitelmat perustuvat tutkittuun tietoon ja seurantatuloksiin. Lausuntokierroksella oleva elvytys- ja hoitosuunnitelma sisältää kuitenkin osin vanhentunutta tietoa (mm. vaellusesteiden määrien suhteen). Lisäksi taustatiedot ovat osin vajavaiset, sillä joidenkin kohteiden sähkökoekalastustietojen osalta kaikkia viime vuosien koekalastustuloksia ei ole ilmoitettu. Lisäksi joidenkin kohteiden tiheyskuvaajat ovat harhaanjohtavia, sillä joidenkin vuosien osalta on esitetty yhden kohteen koekalastusten perusteella lasketut tiheysestimaatit ja

joidenkin vuosien osalta useamman kohteen (tietoja verrattu koekalastusrekisteriin tallennettuihin tietoihin). Suunnitelmaluonnos tulisi näiltä osin päivittää ajantasaiseksi, varsinkin kun suunnitelma on tarkoitettu hyvin laajalle yleisölle, joilla kaikilla ei välttämättä ole riittävästi taustietoa entuudestaan.

Suunnitelman tavoitteeksi on esitetty ainoastaan lähivuosien (3–5) luontaisen poikastuotannon merkittävä runsastuminen. Menneillään olevan lausuntokierroksen jälkeen päivitettävässä suunnitelmassa tulee esittää ”*merkittävää runsastumista*” tarkemmat jokikohtaiset tavoitteet, esimerkiksi kolmen, viiden ja kymmenen vuoden aikajaksoille. Tavoitearvot voidaan esittää esimerkiksi prosentuaalisena kasvuna nykytilanteeseen verrattuna. Tavoitteet tulisi asettaa koski-/aluekohtaisesti, ei koko joen tasolla.

Kalastus

Jos kalastusta jokialueilla harjoitetaan, niin ”*maksimissaan yhden väkäsettömän kolmihaarakoukun sallimisen”* sijaan, WWF suosittelee käytettäväksi viehekalastuksessa maksimissaan kahta koukun kärkeä (väkäsetön koukku tai väkänen puristettu pois). Kolmihaarakoukku voi aiheuttaa huomattavasti suurempaa vahinkoa kaloille kuin yksihaarakoukku. Lisäksi kun puhutaan koukun kärkien määrästä, ilmaisee se selkeämmin myös, että kalastuksessa on mahdollista käyttää esimerkiksi kahta erillistä yksihaaraiseen koukkuun sidottua perhoa.

”*Meritaimenkannan suuren häviämisriskin vuoksi kaikki jokikalastus (katiskoja, mertoja, madekoukkuja ja suvannoissa onkimista lukuun ottamatta) tulisi lopettaa 3-5 vuodeksi, jonka jälkeen tilannetta tarkastellaan uudelleen kannan tilan seurantatietojen perusteella.*” Jos kalastuksen rajoittamisella halutaan suojella meritaimenkantoja, tulee kaikki kalastus kieltää jokialueella, mukaan lukien myös katiskat, madekoukut ja onkiminen suvantoalueella. Kaiken kalastuksen kieltäminen ei välttämättä aina edistä kalakantojen tilaa, vaan voi johtaa osin päinvastaiseen lopputulokseen lisääntyneen salakalastuksen kautta. Viehekalastuksen rajallinen salliminen (rajoitettu kalastajamäärä) tiukoin säännöin toimii osaltaan salakalastusta ehkäisevänä tekijänä. Kalastus voitaisiin esimerkiksi sallia vain jokien syrjäisemmillä alueilla, joissa on vähemmän muuta yleistä liikennettä. Lisäksi pakollisen vapakalastussaaliskirjanpidon avulla saadaan tietoa vanhempien taimenten määristä, jotka usein ovat aliedustettuina sähkökalastussaaliissa. Kalastuksesta saatavia lupatuloja voidaan käyttää osaksi kalataloudellisten toimenpiteiden kustantamiseen.

Kalastuslain 66 §:ssä jokisuukalastuksen kiellosta todetaan, että meressä kilometriä lähempänä 1 momentissa tarkoitetun joen suuta on kalastaminen verkolla kielletty 15 päivästä elokuuta 31 päivään lokakuuta. Syysaikainen verkkokalastuskielto on ajallisesti riittämätön, sillä eteläisissä

taimenjoissa taimen voi kutea vielä marraskuun puolella ja palata vasta sitten mereen. Lisäksi kilometrin mittainen kalastuskieltoalue on paikoin täysin riittämätön. Verkkokalastuksen kieltojaksoa tulisi pidentää alueellisilla säännöillä tai viranomaispäätöksellä vähintään vuoden loppuun asti kestäväksi. Lisäksi edellä mainittu pykälä ei huomioi mahdollisia jokeen talvehtimaan jääviä yksilöitä, jotka palaavat vasta seuravana keväänä mereen eikä myöskään kevätaikaan joesta syönnökselle mereen lähteviä vaelluspoikasia. Syönnösalueen kalastuskuolleisuuden vähentäminen on oleellinen osa meritaimenkantojen ennallistamistoimenpiteitä. Merkittävä osa verkkoon jääneistä taimenista kuolee verkosta vapauttamisen jälkeenkin. Kaikki verkkokalastus tulisi kieltää ympärivuotisesti suunnitelman kohteena olevilla ja suunnitelmaan mahdollisesti myöhemmin lisättävillä jokialueilla sekä jokialueiden välisillä järvialueilla joko kokonaan tai vähintään taimenten vaellusten kannalta kriittisimmissä kohdissa.

Rasvaeväleikatun taimenen alamitta merialueilla tulisi nostaa nykyistä (50 cm) suuremmaksi kalastusasetuksen muutoksella tai ELY-keskusten päätöksillä. Uhanalaisten kalojen suojelun tulee olla kaiken kalastuksen säätelyn perustana. Joki- ja jokisuualueiden kalastuksenvalvontaan tulee ohjata lisää resursseja ja sitä tulee tehostaa. Uhanalaisten kalojen luontaisen elinkierron elvyttämisessä oleellisessa roolissa on myös vaelluskaloihin liittyvän tiedon levittäminen niin kalastajille kuin vesialueiden ja maanomistajille.

Kunnostukset ja vaellusesteet

Vaellusesteiden poistamisella tai kiertämisellä saadaan usein huomattavasti kasvatettua uhanalaisen merivaelteisen taimenen vapaan vaelluksen aluetta ja siten myös lisääntymis- ja poikasalueiden määrää. Vaellusesteiden poiston yhteydessä tulee kiinnittää myös huomiota niin taimenen geneettiseen alkuperään vaellusesteen molemmin puolin kuin myös muiden vesieliöiden esiintymisalueisiin. Kalankulun mahdollistavissa toimenpiteissä tulee lisäksi kiinnittää huomiota erityisesti pienempien uomien ylitysrakenteisiin (tierummut) ja niiden mahdollisesti aiheuttamiin ongelmiin vaellusyhteyksien suhteen. Tierummut voivat estää tai hidastaa vesieliöiden liikkumista varsinkin pienemmillä latva- ja sivupuroilla, jotka voivat olla hyvin tärkeitä taimenen lisääntymisalueita.

”*Kiintoaineen aiheuttamien liettymien poistolla erityisesti kutusoraikoista*” on vain hetkellisiä vaikutuksia. Jos kuormitus on suurta, niin soraikot joutuu puhdistamaan joka vuosi uudelleen. Ensisijaisesti tulisi pyrkiä vähentämään kiintoaineen valumista jokeen. Lisäksi jos myös talviaikainen kuormitus on suurta, ei soraikoiden huoltamisesta ennen kutua ole välttämättä suurta hyötyä, sillä talviaikainen kiintoaineslaskeuma voi tukehduttaa mätimunat. Soraikkojen oikealla sijoittamisella voidaan vähentää soraikoille laskeutuvan haitallisen kiintoaineksen määrää.

Jokivesistöissä, joissa vedenlaadun oletetaan nykyisellään olevan taimenen luontaista lisääntymistä rajoittava tekijä, tulisi ensisijaiset kunnostustoimenpiteet kohdistaa valuma-alueelle. Virtavesikunnostukset tulee ensisijaisesti tehdä vesieliöstön tilan ja elinkelpoisuuden parantamisen kannalta, ei ihmisten virkistyskäyttöä ajatellen.

Tutkimus ja seuranta

Kalaston seuranta kuuluu olennaisena osana virtavesien kunnostuksiin. Seurannalla saadaan tietoa esimerkiksi kunnostusten vaikutuksista taimenen poikastiheyksiin. Ennen mahdollisia kunnostustoimenpiteitä olisi hyvä olla riittävä pohjatieto alueen kalastosta (mm. poikastiheydet, istutushistoria) usean vuoden ajalta. Kunnostusten vaikutuksia tulee myös seurata usean vuoden ajan toimenpiteiden jälkeen. Seurannan avulla voidaan mahdollisia jatkokunnostuksia kohdistaa tarkemmin tietyille alueille. Seurantamenetelmiin kaikissa kohteissa tulee sisällyttää vähintään sähkökoekalastukset. Ympäristöolosuhteiden salliessa (virtaama, veden väri) tehtävillä kutupesälaskennoilla saadaan tietoa kutukannan koosta, kutualueista, kunnostuksissa tehtyjen soraikoiden soveltuvuudesta sekä suuntaa-antavasti myös kuteneiden naaraiden koosta. Sähkökoekalastusten ja kutupesäkartoituksilla saadaan myös pohjatietoa mahdollisia tulevia kunnostuksia varten.

Kalateiden toimivuutta sekä nousukalojen liikkeitä voidaan seurata esimerkiksi kalakameroiden tai -laskureiden avulla. Myös ennen ja jälkeen kunnostusten tehtävillä kutupesäkartoituksilla saadaan tietoa kalateiden toimivuudesta ja suurten, merivaelluksen tehneiden naaraiden määristä. Telemetriaseurannalla saadaan paremmin tietoa kalojen noususta sekä pääasiallisista kutualueista, varsinkin suuremmissa joissa, joissa kahlaaminen on muuten hankalaa. Vuosittaisten sähkökoekalastusten yhteydessä saaliiksi tulevat > 1v. taimenet (> 15 cm) suositellaan merkattaviksi T-ankkurimerkillä tai vastaavalla osana taimenten vaellusten ja kasvun seurantaa.

Istutukset

Jokikohtaisia tuki-istutuksia voidaan tarvittaessa jatkaa, jos poikasmäärät eivät luonnollisen lisääntymisen kautta lähde nousemaan. Ensisijaisesti istutukset tulee tehdä mahdollisimman nuorilla yksilöillä (hedelmöitetty mäti, spa-mäti, vastakuoriutuneet tai uimaanoppineet poikaset) sekä joen alkuperäisellä tai geneettisesti mahdollisimman läheisen kannan yksilöillä. Istutusten tuloksellisuutta tulee seurata sähkökoekalastuksilla ja tarvittaessa otoliitti-tutkimuksilla. Jos mäti-istutukset eivät tuota tulosta, niin tulisi selvittää veden laadun vaikutus mädin kehittymiseen esimerkiksi mädinhaudontakokeiden avulla. Kaikki istutettava mäti tai pienpoikaset tulee olla merkittyjä (alitsariini-värjäys, rasvaeväleikkaus). Populaatioiden kokoa

tulee ensisijaisesti vahvistaa riittävästi, jotta kanta kestää mahdollisia siirtoistutuksia vesistöalueen muihin lähijokiin tai puroihin.

Muita huomiota

Siuntionjoki

Siuntionjoella taimenen elvyttämisen keskeiseksi toimenpiteeksi esitetään hoitosuunnitelmassa Munksin kalateiden rakentamista. Munksin kalatiet ovat myös kansallisen kalatiestrategian kärkikohteita. Hoitosuunnitelmassa esitetty tieto on vanhentunutta, sillä WWF rakensi yhdessä Uudenmaan ELY- keskuksen kanssa syksyllä 2018 kaksi luonnonmukaista kalatietä Munksin patojen ohi. Taimenella ja muilla vesieliöillä on nyt vapaa vaellusyhteys esimerkiksi Lempansån latvapuroille. ELY- keskuksessa kalateiden rakentamiseen osallistui sekä kalatalous – että ympäristöpuoli. Lisäksi toteutuksen resurssointiin osallistui myös yritys, kun Rudus lahjoitti kalateiden kivimateriaalin osana WWF:n virtavesityön tukemista. Munksin kalateiden rakentaminen onkin erinomainen esimerkki eri tahojen yhteistyöstä virtavesiluonnon elvyttämiseksi ja vastaavia toimintamalleja tulee tukea myös jatkossa erilaisten hankerahojen ja avustusten muodossa.

Ingarskilanjoki

”*Inkoon kalastusalue on perustanut rauhoituspiirin ja kieltänyt verkkokalastuksen joen edustan merialueella Torbackavikenillä 1.9.-30.11. välisenä aikana. Lisäksi taimenen kalastus on kielletty koko vesistössä. Kalastus koskissa ja virtapaikoissa on kielletty vuoden ympäri ja kalastus verkoilla ja rysillä on kielletty 1.8.-31.12. Kalastusalueen päätökset ovat voimassa viisi vuotta kerrallaan.*” Taimenen kalastuksen kieltäminen (Ingarskilanjoki) sekä kaiken kalastuksen kieltäminen koski- ja virta-alueilla on yksi vaihtoehto taimenkantojen elvyttämiseksi. Samaan aikaan tulisi kuitenkin ehdottomasti myös verkko- ja rysäkalastuskielto jokialueella kieltää ympärivuotisesti, sillä edellä mainittu kieltoaika ei suojele syönnökselle lähteviä vaelluspoikasia tai joessa talvehtineita ja keväällä mereen palaavia vanhempia yksilöitä.

Lestijoki

”*Pääuomaan (Lestijoki) tulisi istuttaa vähintään yksivuotiaita poikasia, jotta luonnontuotannon seurantaan sähkökalastuksilla voidaan jatkaa*”. Istutukset eivät ole edellytys luonnontuotannon seuraamiselle sähkökalastamalla. Istutuksia ei tulisi jatkaa alueilla, joissa tähän mennessäkään istutukset eivät ole tuottaneet tulosta. Esimerkiksi Lestijoen osalta voidaan miettiä istutusten kannattavuutta, jos vuoden 1992 jälkeen jokeen on istutettu 550 000 1-vuotiasta ja 380 000 2-

vuotiasta ja yhteensä 2,2 miljoonaa mätimunaa, eikä poikastiheys ole vuosien 1992–2015 seurantajakson aikana noussut edes yli 5 yksilöä/aarille.

Urpalanjoki

Urpalanjoki kuuluu Suomen ja Venäjän välisen rajavesistösopimuksen piiriin. Rajavesistösopimuksen kolmannen artiklan mukaan ”*Sopimuspuolet huolehtivat siitä, että rajavesistöissä pidetään avoinna valtaväylä veden vapaata juoksua, kulkemista, puutavaran uittoa ja kalan kulkua varten.*” Lisäksi 15:n artiklan 8:ssa momentissa todetaan, että ”*Milloin kalaväylä padolla tai muutoin tulee suljetuksi, on asianomaisen sopimuspuolen huolehdittava siitä, että kalakannan säilyminen tarkoituksenmukaisilla toimenpiteillä turvataan.*” Siten toimivien kalateiden rakentaminen vaellusesteiden yhteyteen tai vaellusesteiden poistaminen kokonaan on ensisijaisen tärkeää. Taimenet pääsevät nousemaan merestä vapaasti Venäjän puolella, mutta nousu katkeaa tällä hetkellä Suomen puolella oleviin esteisiin.

Yleisenä ohjeistuksena WWF suosittelee suunnitelmassa esitettyjen kohteiden määrätietoista ja systemaattista hoitotapaa, joille varmistetaan riittävät resurssit niiden tulokselliseen toteutukseen ja seurantaan. Luonnoksessa esitettyjä toimenpiteitä tulisi tehdä ensisijaisesti alueilla, joihin vaelluskaloilla on nykyisellään vapaa vaellusyhteys, missä vedenlaatu ei ole taimenen luontaista lisääntymistä merkittävästi rajoittava tekijä sekä missä geneettisesti alkuperäisten taimenkantojen tila on kriittisin. Samaan aikaan tulee kuitenkin edistää toimenpiteitä myös koko jokialueen saattamiseksi vapaan vaelluksen piiriin, elinympäristökunnostuksia myös vielä toistaiseksi vaellusyhteyksien takaisilla alueilla sekä toimia nykyisten populaatioiden vahvistamiseksi ja luontaisen elinkierron turvaamiseksi. Merivaelteisten taimenten kutunousu katkeaa usein energiantuotannon kannalta merkityksettömiin voimalapatoihin, joilta saattaa puuttua kalatalousvelvoite, tai muihin säännöstelypatoihin. EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin vaatimukset vesistöjen esteettömyydestä eivät ole Suomessa toteutuneet näiden taimenjokien osalta, kuten ei myöskään Suomen ja Venäjän rajavesisopimuksien mukaisesti.

Valuma-alueen vesiensuojelu ja sen parantaminen on oleellinen taimenkantojen tilaa parantava tekijä monilla alueilla. Kalastuksenvalvontaa tulee tehostaa, kalastuksen säätelyä kiristää sekä virtavesiin ja vaelluskaloihin liittyvää valistusta lisätä. Istutusten jatkamisen sijaan suositellaan selvittämään syitä istutusten heikolle tuotolle tai istutukset tulee tehdä korkeintaan yhden vuoden ikäisillä poikasilla. Suunnitelmassa ei ole huomioitu riittävästi vaelluspoikasten turvallista pääsyä merellä syönnökselle. Tähän tulee kiinnittää enemmän huomiota suunnitelmaluonnoksen tulevassa päivitetyssä versiossa. Taimenkantojen suojeluun liittyviin

kunnostustoimenpiteisiin liittyen suositellaan riittävää seurantaa toimien vaikutuksista. Ennen vaellusesteiden poistoa/ohittamista tulee esteen yläpuoliset alueet sähkökoekalastaa sekä tehdä ympäristöolosuhteiden salliessa kutupesälaskennat. Myös muilla kunnostettavilla alueilla olisi erittäin suotavaa tehdä em. toimenpiteet riittävän usein ennen toimenpiteitä sekä toimenpiteiden jälkeen ensin vähintään kahden vuoden ja myöhemmin kolmen vuoden välein. Itämeren meritaimenen vesistökohtaisen elvytys- ja hoitosuunnitelman toteuttamisen ensimmäisessä vaiheessa tulee kiinnittää huomiota kalastuksen säätelyn tiukentamiseen jokisuualueilla ja niiden edustoilla. Ilman riittäviä kalastusrajoituksia, ei kunnostustoimenpiteistä yksinään ole merkittävää hyötyä merivaelteisten taimenkantojen ennallistamisessa ja vahvistamisessa.

Esitetty luonnos ”Itämeren meritaimenen vesistökohtaisista elvytys- ja hoitosuunnitelmista” on kokonaisuudessaan hyvä ja oikean suuntainen. Lausuntokierroksen jälkeen päivitettävä suunnitelma tulee hyväksyä kalastuslain 34 §:n mukaisena valtakunnallisena kalavarojen hoitosuunnitelmana, jotta suunnitelmalle saadaan merkittävä painoarvo taimenkantojen suojelussa, ja se otetaan huomioon myös uusien kalatalousalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmia laadittaessa.

Maailman Luonnon Säätiö (WWF)
Suomen Rahasto

Jari Luukkonen
Suojelujohtaja

Olli Sivonen
Suojeluasiantuntija

Manu Vihtonen
Virtavesiasiantuntija